

Хенрик Ангел, СИНОВИ ЦРНИХ ПЛАНИНА,
Никшић 2007.

Књига Хенрика Ангела *Синови црних планина* написана је још далеке 1896. године, а захваљујући издавачу НВО Црногорски међународни институт за штампу недавно је објављена у Црној Гори у преводу Јелене Вићентић.

Синове црних планина написао је човјек задивљујуће биографије. Хенрик Ангел (1869-1922) био је војник, предавач, писац, картограф, полиглот, спортиста, авантуриста и, надамне, родољуб и патриота.

Своје вјештине ставио је у службу јачања националне свијести сународника, у циљу стварања независне државе Норвешке, тј. њеном изласку из уније са сусједном Шведском.

Немирног духа, Ангел је посјетио бројне европске земље, међу њима и Црну Гору. Био је први човјек који је на скијама прешао Хардангервиду; први је на велосипеду прешао пут од Кристијаније преко Шведске, Данске и Њемачке, преко Алпа, до Италије и Француске и назад. Први је на скијама прешао Црну Гору (1893). Отворио је тада прву школу скијања у Црној Гори. На позив француског министра рата 1902. отишао је у Француску да војнике обучи скијању и, такође, отвара прву школу скијања у Француској. Као врсни промотер спорта 1905. постао је

први норвешки члан Међународног олимпијског комитета. С обзиром на то да је Норвешка у Првом свјетском рату била неутрална, Ангел, у својој педесет седмој години, даје оставку на чин пуковника у норвешкој војсци и одлази у Француску гдје се пријављује као обичан регрут у чувену Легију странаца и учествује у борбама код Вердена. Након завршетка Првог свјетског рата 1918. одлази у Русију гдје као припадник Легије странаца учествује у борбама у грађанском рату. Немилосрдна руска зима донијела му је промрзLINE усљед којих је морао бити подвргнут ампутацији једног стопала и неколико прстију на обје руке. Након опоравка у Паризу, вратио се у Норвешку 1920, али му се здравствено стање погоршало у јесен 1921. и у јануару 1922. његов бурни живот се окончао. Иза себе је оставио бројне књиге: *Скијама кроз Црну Гору* (објављена 1895), *Синови црних планина* (1896. и још два издања 1898. и 1899), *Моћни народ. Приче из Црне Горе* (1903), *Када се мали народ бори за живот. Приче о српским војницима* (1914), *Седмогодишњи рат за 17. мај, 1807-1814.* (1914), *Српски војник* (1917), *Синови Француске у борби* (1918), *За слободу и част Француске. Са француског фронта* (1928) и друге.

Ангел је посјетио Црну Гору пред крај XIX вијека, вијека у коме је она исписала једне од најтежих, али и најславних страница своје богате прошлости. У *Синовима црних планина* Ангел је описао ослободилачки рат Црне Горе (1876-1878), али је дао и краћи приказ њене дотадашње вишевијековне борбе са Турском. Иако је највећи дио књиге посветио црногорским ратовима и борбама, успио је описати и тадашњи црногорски живот и обичаје. Ерудита, какав је био Ангел, запазио је да је Црна Гора материјално сиромашна, да сиве и голе планине и љути камен нијесу гостолубиви ни према коме, па ни према својим синовима. Ипак, Ангел је одмах схватио да богатство Црне Горе не чини број њених плодних поља и раскошно изграђених палата, којих се нагледао обилазећи бројне европске земље које у томе нијесу оскудјевале, већ да је њено богатство сам народ који је ова земља изњедрила. Доказани родољуб, који је дошао из тада далеке Норвешке, схватио је да од овог бројем малог али дјелима великог народа, многи европски народи могу научити да љубав према отаџбини и слободи нема цијену. Отаџбина је изнад свега и изнад свих, чак и изнад живота сваког Црногорца. Без отаџбине нема ни слободе, а тиме ни живот није живот ако се не одвија у слободи. Своју отаџбину и слободу „синови црних планина“ су вијековима стицали и зато су је љубоморно чували. Писац уочава да је читава историја Црне Горе крваво сурова, а показале се да је чекала и таква будућност. Већ на почетку своје приче Ангел у само једној реченици прецизно дефинише морални генетски код Црногораца, који је сваком појединцу судбински био утиснут у тре-

нутку доласка на свијет: „Овај народ би радије умро него дозволио да буде покорен... а такав је народ непокорив, не умире – и на крају побјеђује.“

Читава Ангелова књига, која је написана у маниру познатих романтичарских писаца XIX вијека, у ствари је величање вриједности које су и тада биле угрожене, а које су тада ти помало сурови горштаци брижљиво његовали знајући да од тога зависи њихов опстанак. Препознајући то Ангел егзалтирано упоређује вишевијековну борбу Црногораца против моћне Турске са борбом Грка против надмоћних Персијанаца, а саме Црногорце ставља у исту узвишену раван са Спартанцима. И био је у праву! Колико је у Црној Гори остало неописаних Термопила и колико је незнатних Леонид дало животе у њима заустављајући азијатску силу, знајући да њихова жртва, ипак, неће бити узалудна.

Тога је био свјестан и сам Ангел и прије него што је описао ослободилачки рат Црне Горе (1876-1878), којим је Црна Гора остварила вишевијековни сан – међународно признање своје независности. Он признаје да је немогуће у једној књизи испричати богату историју Црне Горе, и то оставља да уради „неко друго перо, перо које ће у руци држати човјек са дубљим и бољим познавањем необичне земље и народа Црне Горе.“

Пишући о „синовима црних планина“ Ангел није заборавио да, с правом, истакне значај и улогу коју су имале и „кћери црних планина.“ Цитирајући мисао да би „Црна Гора била матерински рај да није земља удовица,“ луцидно примјећује да су црногорске жене и у рату и у миру подносиле највећи терет, јер „другачије и није могло бити.“ Њен положај у па-

тријархалној Црној Гори се на први поглед чинио веома неповољним, али је у много чему био такав, закључује Ангел, да би им можда позавидјеле и жене из најцивилизоване земаља.

Такође, Ангел са великим уважавањем прича о црногорском школству, не заборављајући на чињеницу да је у Црну Гору, свега четрдесетак година након Гутенберговог изума, стигла прва штампарија у Јужних Словена (Обод – 1493), и то у тренутку када је турско море као незадржива плина преплавило Балкан. Школски систем који је он затекао приликом боравка у Црној Гори оставио је веома дубок утисак на њега, а посебно одважни и паметни учитељи. Ти учитељи, који су се подједнако добро служили пушком као и словом, преносили су дјеци, не само знање из основних предмета,

већ су их учили патриотизму и родољубљу, са чиме су та дјеца већ била упозната кроз приче и васпитање које су добили у своме дому. Уосталом, Црна Гора се није бранила од освајача само мецима већ и словима, која су, некада и стварно, у борби претварана у пушчана зрна.

На крају, да закључим, о књизи *Синови црних планина* могло би се још доста тога рећи – наравно лијепог. Али, умјесто тога треба пустити да она сама о себи прича, и зато је препоручујем свима да се читајући је препусте једном занимљивом путовању у прошлост. Као таква, надам са, да ће пронаћи пут до ширег круга читалаца у Црној Гори. Такође, због осјећаја да се отргне од заборава ово дјело и учини нам се доступним, све честитке заслужује издавач Ангелове књиге.

Ненад Перошевић